

Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk

nr. 10a, jaargang 6, oktober 2006, VOB-special

Uitgave: 10 PBC's/PSO's. Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@soobbozh.nl

Van de redactie

Er is *kritiek* op de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB), maar waar zouden we zijn zonder VOB?

Wat je ook kunt vinden van de VOB, in elk geval is deze Vereniging *belangrijk* genoeg om er een speciale editie van de Nieuwsbrief aan te wijden: één opiniërend artikel. Het VOB-bestuur stelt de leden voor om de VOB-statuten te wijzigen, i.v.m. de certificering. Een mooie gelegenheid om eens goed naar de VOB (en onszelf) te kijken.

Reacties ter publicatie zijn van harte welkom.

Wim Keizer
26 oktober 2006

Opinie

Wat doen we met de VOB? 12 PDO'en of 17 BB'en lid?

Regelmatig wordt onvrede geuit over de rol en de positie van de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) in het openbare bibliotheekstelsel, zowel informeel als formeel. Maar niemand zou de VOB willen opheffen.

Algemeen wordt gevonden dat de VOB door haar dubbelrol van branchevereniging en uitvoerder van OCW-beleid in een lastige positie zit, daar het OCW-beleid in een gedecentraliseerde situatie niet samen hoeft te vallen met het beleid van de afzonderlijke gemeenten - de primaire financiers van de openbare bibliotheken.

Een algemene klacht vanuit bibliotheken is dat de VOB met OCW-geld dingen ontwikkelt waarvan de bibliotheek (met als primaire financier de gemeente) moet zien hoe die in de toekomst geëxploiteerd kunnen worden.

Geen keus

Wat breder gezien dan alleen de VOB kan gezegd worden dat er in Nederland op bibliotheekgebied (maar ook op andere

terreinen) een spanning is tussen centralisatie en decentralisatie. Deze spanning blijft bestaan zolang niet duidelijk wordt gekozen voor volledige decentralisatie (geen bemoeienissen en geen geld meer van het rijk) of centralisatie (wetgeving gepaard gaand met voldoende rijksfinanciering, gekoppeld aan centraal vastgestelde eisen, gebaseerd op wetgeving).

Wat we nu zien is een *tussenoplossing* vol vaagheden en compromissen (Koepel-convenant, wel getekend door de VNG maar niet bindend voor gemeenten, enig - tijdelijk? - extra rijksgeld en *zelfregulering* door middel van *certificering* en *richtlijnen* met betrokkenheid van de VNG, maar wederom geen bindendverklaring naar gemeenten. Het zal sommige gemeenten - en ook bibliotheek-directeuren - worst wezen of ze al dan niet gecertificeerd zijn, ook al zal het straks *verplicht* zijn - als de voorgenomen statutenwijziging wordt aanvaard - om als bibliotheek lid van de VOB te kunnen zijn. Wie echter minder decentraal denkt, ziet de certificering als een mooie eerste stap naar meer eenheidskwaliteit in het vak).

Rol in krachtenspel

In dit krachtenspel speelt de VOB als branchevereniging (contributie en bijdragen van leden ca. 4,3 miljoen) en uitvoeringsorganisatie t.b.v. OCW (rijkssubsidie in 2006 8,2 miljoen) haar lastige rol. Dat doet zij overigens op een handige en slimme manier. Waarbij wel volstrekt helder is dat de VOB financieel meer van OCW dan van haar leden afhankelijk is en dat zij voor haar voortbestaan als arbeidsorganisatie meer baat heeft bij centralisatie dan bij decentralisatie. Uiteraard is bij de VOB, evenals bij andere gesubsidieerde organisaties, het eigen voortbestaan niet het hoogste doel. Niet ontkend kan echter worden dat er zo veel landelijke en provinciale steunorganisaties zijn dat de vraag legitiem is of er niet meer ondersteuning wordt aangeboden dan waar de bibliotheken behoefte aan hebben. En ook niet ontkend kan worden dat geen tot weinig van deze organisaties momenteel bereid zijn vrijwillig in te schikken, in te krimpen en/of tot

taakverdelingen te komen. Maar nu de hele toekomst van het openbare bibliotheekwerk op het spel staat, ligt een andere houding toch voor de hand.

Provincies

In het krachtenspel tussen centralisatie en decentralisatie kan de rol van de provincie als middenbestuur niet onvermeld blijven. In de bibliotheekvernieuwing hebben de provincies de rol van *regisseur* gekregen, maar helder is geworden dat OCW/ Procesbureau (gevoed vanuit de VOB) een stevige regie voeren over de invulling van de provinciale regisseursfunctie (en de besteding van de OCW-gelden).

In zijn algemeenheid staat de rol van de provincie, zeker in het westen van het land, onder zware druk, maar de ervaring leert dat deze al langer bestaande druk niet snel zal leiden tot wezenlijke bestuurlijke veranderingen.

Leden

Lid van de VOB zijn de bibliotheken. Statutair hebben zij 1 stempunt per 1.000 inwoners van hun werkgebied. Formeel is de ledenvergadering het hoogste orgaan van de vereniging. Formeel kan de VOB niets doen zonder instemming van haar leden en formeel is er dus vanuit (basis)bibliotheken gezien geen enkel probleem. Maar toch wordt er, zoals gemeld, onvrede geuit. Onvrede die ook te maken heeft met het fenomeen ledenvergaderingen op zich en met de wijze waarop de VOB-ledenvergaderingen verlopen. De vraag in verband met deze onvrede is ook of het wel terecht is dat de VOB een vereniging van (alleen) bibliotheken is, terwijl er toch ook andere spelers in het bibliotheekveld zijn.

Probleemanalyse

Denkend over mogelijke oplossingen voor de onvrede die er is over de VOB zal allereerst nagegaan moeten worden wat de aard van de problemen precies is. Goede oplossingen zijn niet mogelijk zonder een goede, eraan voorafgaande probleemanalyse.

Bekeken moet worden:

- a. welke taken de VOB thans uitvoert en op welke wijze zij dat doet;
- b. of het logisch is dat de VOB een vereniging van (alleen) bibliotheken is;
- c. hoe de besluitvorming in de VOB-ledenvergaderingen plaatsvindt;

- d. welke positie de VOB thans t.o.v. de andere spelers in het bibliotheekveld inneemt en wat die andere spelers daarvan vinden.

Vervolgens kan gekeken worden of er ideeën zijn die tot verbetering kunnen leiden, zowel t.a.v. de taken, het lidmaatschap, de besluitvorming als de positie.

a. Taken VOB

De structureel gesubsidieerde taken die de VOB in opdracht van OCW uitvoert heetten tot voor kort *stelseltaken*. Het rijk ziet na de decentralisatie van de jaren tachtig nog een verantwoordelijkheid voor "de algemene randvoorwaarden" voor het stelsel van bibliotheken. Stelseltaken van de VOB waren gericht op de algemene randvoorwaarden eenheid, kwaliteit, doelmatigheid en pluriformiteit. Na het in maart 2006 uitgebrachte advies van de door OCW ingestelde commissie-stelseltaken is er sprake van vijf *besteltaken* (t.b.v. het bibliotheekbestel), te weten:

1. *(inter)nationale vertegenwoordiging en promotie van de sector* (inclusief platformfunctie);
2. *educatie, informatie en reflectie* (exposities, lezingen, studiedagen en publicaties);
3. *het inventariseren, waarderen en ontsluiten van erfgoed*;
4. *documentatie en archivering* (archief, bibliotheek, video- of mediatheek), met name de documentatiefunctie;
5. *afstemming en coördinatie*.

Eén erbij, één weg

De Raad voor Cultuur heeft in zijn laatste advies over de VOB (d.d. 24 juli 2006, n.a.v. het VOB-meerjarenplan 2007-2008) gezegd dat er volgens hem een belangrijke besteltaak ontbreekt, namelijk "*ontwikkeling en experiment*". Daarentegen meent de Raad dat de besteltaak "*inventariseren, waarderen en ontsluiten van erfgoed*" nauwelijks relevant is, omdat anderen daar al mee bezig zijn.

De VOB krijgt van OCW voor de besteltaken op basis van het cultuurbeleid van OCW rijkssubsidie.

Daarnaast ontvangt de VOB uit o.a. het landelijke deel van de OCW-vernieuwingsgelden gelden voor projecten, ofwel *opdrachttaken*, zoals de ontwikkeling van www.bibliotheek.nl.

Naast stelsel- en opdrachttaken vanuit OCW heeft de VOB vanuit de bibliotheekbranche *branchetaken*, ook wel *opgetilde taken* genoemd.

Aan het eind van dit artikel staat welke taken de VOB zelf in haar meerjarennota 2007-2008 rangschikt onder stelsel-, opdracht- en branchetaken.

Ook staat daar vermeld wat momenteel het statutaire doel van de VOB is en wat het wordt volgens het voorstel tot statutenwijziging dat voor 14 december geagendeerd staat, i.v.m. de certificering.

Vermenging

De kritiek die er is betreft:

- a. het feit dat niet duidelijk is wat OCW-taken en wat branchetaken zijn. De VOB geeft dat zelf overigens ook aan. Zo is Bibliotheek.nl ontwikkeld met OCW-vernieuwingsgeld, wordt er thans ook structureel OCW-geld in gestoken en zijn er bijdragen van alle VOB-leden uit het omslagstelsel (0,21 euro per inwoner werkgebied). Ook landelijke promotie-campagnes worden al jaren betaald uit een omslagstelsel (bovenop de contributies).
- b. het feit dat de VOB zelf taken uitvoert die ook door andere steuninstellingen zouden kunnen worden uitgevoerd. De VOB zou zich dan kunnen beperken tot belangenbehartiging en ontwikkelen van brancheformules.

Geen prioriteiten

Over de kwaliteit van de VOB-taken zijn de meningen wisselend.

De Raad voor Cultuur stelde in zijn laatste advies vast: "Het beleidsplan van de VOB omvat een zeer breed programma en er is een veelvoud aan intenties en voornemens ontstaan, waarin prioritering of weging ontbreekt. Daardoor is helaas onvoldoende duidelijk welke resultaten de VOB wil bereiken en welke doelen zij zich stelt".

Het is duidelijk dat de VOB wat dit betreft een *weerspiegeling* vormt van de branche zelf. Onder de vlag "bibliotheekwerk" is een breed scala aan functies en taken ontstaan waar elke bibliotheek, in samenspraak met haar gemeente(n), naar believen wel of niet aan meedoet. Critici hiervan benadrukken de noodzaak zich te focussen op kerndoelen.

b. Lidmaatschap VOB

De voorganger van de VOB, het NBLC, was ooit een gemengde vereniging van instellingen (bibliotheken en PBC's) en persoonlijke leden (directeuren en personeelsleden bibliotheken). Het NBLC deed aan belangenbehartiging en aan centrale dienstverlening.

Een aantal reorganisaties leidde achtereenvolgens tot:

- a. Het laten vervallen van de mogelijkheid van persoonlijk lidmaatschap. Het NBLC werd een vereniging van instellingen.
- b. Het afsplitsen van de centrale dienstverlening in een aparte stichting die via enkele omzwervingen thans onderdeel is van NBD/Biblion. Het NBLC werd een vereniging met een beperkt aantal inhoudelijke (stelsel)taken.
- c. Een afbakening van taken van het NBLC en PBC's ("decentralisatie van steunfuncties naar het provinciale niveau") begin jaren negentig.
- d. Het laten vervallen van de mogelijkheid van lidmaatschap van de PBC's. Dit laatste is in 1998 gebeurd nadat de PBC's zelf hadden besloten hun NBLC-lidmaatschap op te zeggen. De PBC's wilden hiermee het signaal afgeven dat het tijd werd voor *nieuwe verhoudingen*, waarin het NBLC en de PBC's als ondersteunende instellingen nauw zouden gaan samenwerken. De VOB werd een vereniging van bibliotheken, de PBC's/ PSO's zijn thans buitengewoon lid zonder stemrecht.

Ondanks het feit dat de VOB nu al jaren een vereniging van instellingen is, zat een fusie met de Werkgeversvereniging Openbare Bibliotheken (WOB) - met nagenoeg dezelfde leden - er nog niet in. Een commissie *Toekomst WOB* heeft er nu op aangedrongen hier serieus naar te kijken.

Provinciaal directieoverleg

Naast basisbibliotheekvorming is ook versterking van het provinciale netwerk een doel van de bibliotheekvernieuwing. In een aantal provincies bestond al een provinciaal directieoverleg (PDO), in andere is het ontstaan of ge(re)activeerd.

Wat betreft rollen en positie van PDO'en en PSO's lijkt de situatie in de grootste vier provincies, Gelderland, Noord-Brabant, Noord- en Zuid-Holland, sterk op elkaar. In

de andere provincies is de verhouding PDO/PSO per provincie verschillend. In Groningen vallen PDO en PSO volledig samen en kan feitelijk gesproken worden over de provinciale Basisbibliotheek Groningen.

De VOB ziet als taak een landelijk netwerk vorm te geven dat gebaseerd is op de provinciale netwerken, waarvan de PDO'en de belichaming zijn. De VOB gaat er van uit dat in het PDO op inhoudelijk niveau en beleidsniveau de provinciale lijnen worden uitgezet en dat er provinciale afspraken zijn over de rol van de PSO daarin.

"VOB van twaalf provinciën"

Een gedachte die kan rijzen, ook al door het feit dat de PBC's een aantal jaren geleden spraken over de mogelijkheid de VOB om te vormen tot een "maatschap van de twaalf provinciën" (zonder duidelijk te maken wie die provinciën precies waren), is of de VOB niet een vereniging zou moeten worden van 12 PDO'en.

Voordeel hiervan is dat er veel meer slagvaardigheid kan zijn dan bij het grote aantal qua omvang sterk uiteenlopende leden dat er nu is en dat tegelijk de VOB zich beter dan nu gelegitimeerd kan weten door de uitspraken van de ledenvergaderingen.

Wat hiertegen pleit is echter dat de PDO'en (met name buiten de genoemde vier grootste provincies) erg verschillen en dat ook de relatie PDO/PSO buiten de genoemde provincies sterk uiteenloopt.

Bovendien heeft de VOB constant uitgedragen tussen de huidige leden (de bibliotheken) en zichzelf geen "zeef" te willen hebben in de vorm van de PDO'en.

Wel heeft de VOB een bijzondere relatie met de WSF-bibliotheken (waaronder de G-4-bibliotheken) doordat het WSF-bureau is gehuisvest bij de VOB. Samen maken zij zich nu sterk voor *zwaartepuntbibliotheken* waarbij het volgens het meerjarenplan 2007-2008 van de VOB gaat "om de pijlers die de dienstverlening binnen het nieuwe stelsel van basisbibliotheken moeten gaan dragen".

c. Ledenvergaderingen VOB

Formeel valt er weinig aan te merken op de VOB-ledenvergaderingen: de belangrijke stukken zoals meerjarenplannen, jaarplannen, begrotingen en jaarrekeningen en tal van deelnotities worden, vaak na uitvoerige voorbereiding in het veld, geagendeerd en al dan niet geamendeerd door de meerderheid van de leden aanvaard, meestal

zonder veel discussie (waaraan meestal ook nog weinig leden deelnemen).

Probleem is dat tijdens de vergaderingen (2 x per jaar) lang niet alle leden vertegenwoordigd zijn en dat er vaak zo'n veelheid aan (soms lange en saaie) stukken is dat de leden niet altijd lijken te weten waar ze eigenlijk *ja* tegen zeggen.

Er lijkt sprake van een zwijgende meerderheid van VOB-leden die meer uit desinteresse dan uit actieve betrokkenheid de VOB haar gang laten gaan, zo lang ze er zelf op lokaal niveau (waar de meeste VOB-leden sterk op gefocust zijn en waar ze het erg druk mee hebben) maar niet te veel last van hebben. Eenzelfde houding is overigens ook waar te nemen naar de activiteiten van PSO's.

d. Positie VOB

Vooraf PSO's dragen uit niet gelukkig te zijn met het feit dat de VOB officieel hun bestaan lijkt te negeren, terwijl er in de dagelijkse praktijk voor veel taken een beroep wordt gedaan op menskracht en expertise van PSO's.

De Raad voor Cultuur heeft in 2006 twee adviezen uitgebracht die de mening van PSO's ondersteunen, n.l. naar aanleiding van het rapport van de *commissie-stelseltaken VOB* en n.a.v. *het meerjarenplan 2007-2008 van de VOB*.

Advies Raad voor Cultuur n.a.v. rapport commissie-stelseltaken VOB

De Raad voor Cultuur heeft in haar advies n.a.v. het rapport van de commissie-stelseltaken VOB in mei 2006 vastgesteld dat het *hele stelsel* van openbaar bibliotheekwerk ten principale opnieuw dient te worden doordacht.

De Raad zei dat het niet verantwoord is over de VOB te adviseren zonder de positie van de VOB in het hele stelsel in openschouw te nemen. Volgens de Raad ontbreekt in het vernieuwingsproces bezinning op het stelsel als geheel, inclusief de wettelijke grondslag. "Startpunt van dat proces vormde het bestaande fundament, het decentrale stelsel. Het proces is tot nu toe dan ook vooral gericht op de noodzakelijke organisatorische veranderingen *binnen* het stelsel. De achterliggende verantwoordelijkheden zijn onveranderd gebleven".

De Raad schreef dat als gevolg van het gebrek aan bezinning op het stelsel *cruciale*

verhoudingen tussen de diverse lagen in het stelsel niet zijn uitgekristalliseerd. "Er bestaat structureel onduidelijkheid over de provinciale laag in het bibliotheekwerk, zowel in relatie tot de VOB als in relatie tot de openbare bibliotheken, de bibliotheken met een wetenschappelijke steunfunctie (WSF) en de universiteitsbibliotheken. De positie van en de ruimte voor de afzonderlijke provinciale bibliotheekcentrales (PBC's) worden bepaald door de vraag van de autonome bibliotheken. PBC's voeren niet alleen producerende taken uit maar ook ondersteunende taken, onder andere op het terrein van *research & development*. Sommige doen dit volgens het principe van de vrije markt en werken in een aantal opzichten concurrerend met de VOB, met wie zij tegenwoordig geen functionele relatie (meer) hebben. Dit leidt er enerzijds toe dat op sommige terreinen dubbel werk wordt verricht (zo houden zowel openbare bibliotheken als PBC's en de VOB zich bezig met het schoolbibliotheekwerk), anderzijds bestaat het risico dat gaten vallen in de aansluiting tussen landelijk en provinciaal niveau", schreef de Raad voor Cultuur. Positionering van de VOB als ondersteunende instelling is volgens de Raad niet mogelijk is zonder een analyse van de wijze waarop de landelijke en de provinciale lagen zich tot elkaar verhouden. "In elk geval zullen fundamentele keuzes ten aanzien van de landelijke ondersteuning moeten worden afgestemd op de provinciale ondersteunende infrastructuur, in overleg met de provinciale overheid, die in de huidige situatie vrij is naar eigen inzicht prioriteit en invulling te geven aan het bibliotheekwerk".

Dynamische omgeving

De Raad zei dat de bestaande gelaagdheid zoals die nog vastligt in de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid steeds minder recht doet aan de dynamische omgeving waarin de bibliotheeksector zich bevindt. De Raad vindt dat er door de digitalisering steeds meer taken zijn die bibliotheken niet langer individueel kunnen uitvoeren, omdat deze een bovenlokale, landelijke en zelfs bovensectorale aanpak vergen. De Raad ziet ook een verschuiving van een aanbodgericht naar een vraaggestuurd medialandschap. "Ingrijpender nog is de verschuiving van een publiek georiënteerde media- en informatie-sector naar een meer privaat en commercieel georiënteerde en georganiseerde sector. Dit heeft gevolgen voor de functies die bibliotheken uitoefenen (klassieke biblio-

theekfuncties als ontsluiting lijken deels ook te worden vervuld door private partijen als bijvoorbeeld Google) en uiteindelijk ook voor de publieke toegankelijkheid van informatie. Dit alles zorgt voor een onzeker toekomstperspectief voor de openbare bibliotheken. Het belang voor bibliotheken om terug te vallen op een stevige ondersteuningsstructuur wordt steeds groter", zei de Raad.

Geen bezinning

Een antwoord op de uitdagingen is de bibliotheekvernieuwing. Daarover zegt de Raad dat startpunt van dit proces het bestaande fundament, het *decentrale stelsel*, vormde. "Het proces is tot nu toe dan ook vooral gericht op de noodzakelijke organisatorische veranderingen *binnen* het stelsel. De achterliggende verantwoordelijkheden zijn onveranderd gebleven. Zoals de Raad in 2003 in zijn sectoranalyse reeds constateerde, ontbreekt in het proces bezinning op het stelsel als geheel, inclusief de wettelijke grondslag. Wat dat betreft is het veelzeggend dat de positie van de VOB, zijnde dé landelijke ondersteunende instelling voor de openbare bibliotheken, nu pas in beeld komt, dankzij de evaluatie van de stelseltaken. De huidige verantwoordelijkheidsverdeling, stammend uit de jaren '80, leidt tot een buitengewoon complex geheel en leidt tot een onduidelijke taak- en verantwoordelijkheidsverdeling. Bovendien leidt het ontbreken van een *integrale visie op het stelsel* tot diffuse verhoudingen ten aanzien van het bibliotheekwerk. Bibliotheken zien zich geconfronteerd met een bestuurlijke omgeving waarin de strijd om de middelen de oriëntatie op de toekomst verdringt".

Ingewikkelde situaties

De Raad wees op de ingewikkelde situaties die ontstaan, o.a. ook bij de voorgenomen integratie van het blindenbibliotheekwerk in het openbare bibliotheekwerk. Op lokaal niveau bestaat onzekerheid over de investeringen die nodig zijn om deze doelgroep te kunnen bedienen. Het beleidsvoornemen is van boven opgelegd, maar hoe het lokaal moet worden gefinancierd en georganiseerd is nog niet duidelijk. "In een situatie waarin het bibliotheekstelsel op lokaal, provinciaal en landelijk niveau steeds meer vervlochten raakt, maakt de combinatie van autonome partijen en onduidelijke bestuurlijke verantwoordelijkheden het stelsel in toenemende mate lastig bestuurbaar.

Daardoor krijgen omvangrijke en belangrijke beleidsvoornemens of -opgaven, zoals het proces van bibliotheekvernieuwing, moeizaam hun beslag".

Visie op bibliotheekwerk

De Raad meende dat een herbezinning op het stelsel noodzakelijk is, maar dat daar *eerst een visie* voor nodig is op de positie van de bibliotheek in de samenleving, allereerst van de rijksoverheid. "Deze visie zou het belang moeten verwoorden dat de overheid - in een tijdsgewricht waarin kennis als economische factor steeds belangrijker wordt en de complexiteit en omvang van de informatiestroom sterk toeneemt - hecht aan een instituut als de openbare bibliotheek". Volgens de Raad moet deze visie dan consequent worden doorvertaald naar alle lagen van het stelsel. Daarbij is tevens bezinning nodig op de grondslag van het stelsel, het wettelijk kader. De raad zou graag zien dat op zijn minst de primaire waarde en functie van de openbare bibliotheek als publieke voorziening in de wet verankerd worden. De wetgever zou ook een duidelijk kader moeten scheppen voor de bestuurlijke verantwoordelijkheden op provinciaal, regionaal en lokaal niveau.

Advies Raad voor Cultuur n.a.v meerjarenplan 2007-2008 VOB

In zijn advies over het meerjarenplan van de VOB zei de Raad: "Het netwerk wordt vaak genoemd, evenals de noodzaak om dit netwerk in te schakelen, maar de VOB ontvouwt geen visie op samenwerking met belangrijke andere partijen zoals NBD/Biblion, de Koninklijke Bibliotheek en de PSO's. Het is naar de mening van de Raad hoog tijd dat de VOB haar positie in het stelsel bepaalt, dat wil zeggen haar taken afbakt en afstemt ten opzichte van zowel andere lagen en partijen in het netwerk van openbare bibliotheken (de "branche-eigen" partners), als partijen uit andere sectoren. Deze positionering speelt ook een belangrijke rol bij de vraag wat de uitvoerende rol van de VOB is of zou moeten zijn. De Raad is het eens met de staatssecretaris dat de VOB als landelijk beheerder van de stelselbelangen terughoudend moet zijn in het zelf uitvoeren van taken".

Uitbreiding taken VOB

De Raad stelde vast de VOB haar rol ten aanzien van stelselbeheer en bibliotheek-

vernieuwing wil uitbreiden. Dit houdt verband met het feit dat het proces van bibliotheekvernieuwing formeel eind 2007 afloopt, waarmee ook Procesbureau en Stuurgroep zullen verdwijnen. De Raad zegt dat onder invloed van digitalisering en de uitdijende informatiestroom de noodzaak voor het ontwikkelen en aanbieden van bovenlokale, landelijke en zelfs bovensectorale diensten sterk toeneemt. "Deze tendens intensiveert de rol van de VOB als ondersteunende instelling. Daarnaast groeit de bemoeienis van de VOB met het proces van bibliotheekvernieuwing en staat de vereniging voor de uitdaging het bibliotheekwerk voor blinden en slechtzienden te integreren in het openbaar bibliotheekstelsel. Het zijn ontwikkelingen die het nodige vragen van de VOB en de druk op de VOB als enige landelijke ondersteunende instelling voor de openbare bibliotheeksector opvoeren".

Kritiekpunten

In het nieuwe advies kreeg de VOB lof voor haar voortvarende aanpak, maar ook kritiek. De Raad heeft de volgende kritiekpunten, naast wat eerder al gemeld is over het gebrek aan visie op samenwerking met belangrijke partners:

- de VOB pakt veel aan, echter zonder prioritering en weging;
- de VOB ontvouwt geen visie op de medialisering;
- de VOB is ondanks de nieuwe indeling van besteltaken niet transparant: "De VOB maakt onvoldoende duidelijk welke resultaten zij wil bereiken en welke doelen zij stelt in de uitvoering van besteltaken. De fundamentele onduidelijkheid ten aanzien van het onderscheid tussen bestel- en branchetaken en het hybride karakter van de VOB als branchevereniging en beheerder van het stelsel, ontslaan de VOB niet van de verplichting om duidelijk aan te geven waar zij zich als uitvoerder van besteltaken verantwoordelijk acht. Gezien de grote hoeveelheid onderwerpen die zowel voor het bestel als voor de branche van belang zijn, moet de VOB daar waar het kan echt waken voor helderheid, ook in de financiële rapportage, en dat kan beter dan nu het geval is".
- de VOB zal duidelijk moeten maken welke taken zij wil overnemen, en hoe en door wie deze zullen worden uitgevoerd, nu de regisserende rol van de VOB ten aanzien van bibliotheekvernieuwing in belang zal toenemen.

Rol Procesbureau/Stuurgroep naar VOB

Procesbureau en Stuurgroep blijven bestaan tot en met 2007. Het is uit zowel VOB-stukken als stukken van het Procesbureau duidelijk dat voor veel van de huidige taken van Stuurgroep en Procesbureau voor de periode na 2007 wordt gedacht aan de VOB.

Officieel communiceren Stuurgroep en Procesbureau met de overheden en communiceert de VOB met haar leden. Het is echter de afgelopen jaren uit tal van publicaties en (mondelijke) berichten duidelijk geworden dat het Procesbureau en de Stuurgroep zich in belangrijke mate laten voeden door de VOB.

Eerst nog niet officieel, maar later bevestigd in nota's en brieven is ook dat de VOB rechtstreeks communiceert met provinciale ambtenaren. En verder onderhoudt en onderhoudt de VOB rechtstreeks contacten met VNG en IPO.

Diffuus

Zolang de VOB bij dit alles de goedkeuring heeft van haar leden valt er weinig op aan te merken. Echter, er verschijnen via het Procesbureau stukken - soms openlijk afkomstig van de VOB - waarvan niet meer duidelijk is:

- a. of ze ooit direct of indirect (via een onderliggend stuk) door een ledenvergadering zijn goedgekeurd;
- b. wat de VOB-inbreng erbij was en wat de overheidsinbreng (Procesbureau) erbij was.

Er ontstaat een diffuse situatie, waarbij op z'n minst de indruk wordt gewekt dat de VOB over de hoofden van haar leden heen via het Procesbureau dingen doet waar de leden niet (altijd) om vragen. Algemeen erkend wordt, ook door de VOB zelf, dat de VOB in een spagaat zit tussen haar taken als branchevereniging en haar taken als OCW-uitvoeringsorganisatie. Zolang de leden daar voordeel bij hebben, of er geen last van hebben, is er nog niet veel aan de hand, maar anders gaat het worden als de VOB een OCW-instrument wordt dat zich gaat keren tegen de belangen van leden zoals leden ze zelf zien. Dat lijkt het geval te worden als het gaat om bijvoorbeeld de hoge prioriteit voor het collectiebeleid in de provinciale *marsrouteplannen* en om gedetailleerde doelstellingen en eisen t.a.v. Bibliotheek.nl, kwaliteitszorg, HRM en benchmarking waar het Procesbureau de

provincies met van de VOB afkomstige of door de VOB geïnspireerde stukken van voorzien heeft. Maar wellicht delen niet alle leden/PDO'en en wethouders deze mening.

Slotbeschouwing

Rol en positie van de VOB kunnen niet los worden gezien van de andere spelers in het bibliotheekveld. Een visie op de VOB impliceert dus ook een visie op PDO'en, PSO's, basisbibliotheken en een visie op de rol van de drie overheden. We hebben te maken met een spel met veel variabelen, tussen centralisatie en decentralisatie. Elke verandering bij één variabele heeft ook weer gevolgen voor een andere variabele. Om die reden is het niet eenvoudig om uit het voorgaande duidelijke conclusies te trekken t.a.v. rol, positie en functioneren van de VOB.

Stellingen

Wie *meer centralisatie* wenselijk vindt dan thans het geval is, zal allicht pleiten voor een krachtiger VOB. Wie daarentegen *meer decentralisatie* wenselijk acht, zal pleiten voor een minder prominente rol voor de VOB. Daarom een paar *stellingen*, als basis voor een visie.

- De basisbibliotheek is de kern van het stelsel, de gemeenten zijn de primaire financier.
- De rol van steuninstellingen, zowel provinciaal als landelijk, moet dienend zijn en moet voorzien in behoeften van basisbibliotheken.
- Er zijn nu te veel steuninstellingen: samen bieden zij meer aan dan waar bibliotheken behoefte aan hebben; er moet daar iets gebeuren, in samenhang met de vorming van veel grotere basisbibliotheken.
- De meeste basisbibliotheken zijn veel te klein, gewenst is in kleine provincies met minder dan 1 miljoen inwoners een omvang van minimaal de provincie (BB=PDO=PSO) en in de vier grootste provincies een omvang van ca. 1 miljoen inwoners, langs lijnen van natuurlijke (stads)regio's. (Eén van de doelen van het Koepelconvenant – en ook een stelselrandvoorwaarde – is het bereiken van *grotere doelmatigheid*, maar het in veel provincies ontbinden van de PBC-netwerken - met centraal werkgeverschap - heeft geleid tot veel meer versnippering

en minder doelmatigheid, omdat de omvang van veel basisbibliotheken *zeer bescheiden* blijft. De WOB voorziet een grote toename van het aantal werkgemers).

- Het bovenstaande kan alleen worden gerealiseerd en heeft alleen maar zin als *vrijwillig*, zonder dwang, ingezien wordt dat de kwaliteit van de kleine organisatie kan worden *gecombineerd* met de slagkracht van de grote ("doe decentraal wat decentraal kan, maar doe centraal wat centraal schaalvoordeel en/of slagkracht oplevert") en als het bibliotheekwerk zich gaat beperken tot enkele kerndoelen. Dit eist een *andere* dan de in het bibliotheekwerk nog gangbare traditioneel-hiërarchische managementstijl.
- Als het bovenstaande werkelijkheid wordt, wat op korte termijn erg onwaarschijnlijk is, dan ligt een VOB als "maatschap van de 12 provinciën" niet voor de hand, ook geen VOB van de 12 PDO'en maar wel een VOB met ca. 17 grote basisbibliotheken als lid (allemaal zwaartepuntbibliotheek, allemaal *topbibliotheek*); vooralsnog is een VOB van 12 PDO'en, waarvan er enkele al op weg zijn naar een provinciale BB, een mooi tussendoel.
- Het is niet meer duidelijk waar de verantwoordelijkheid van het Procesbureau en van ambtenaren ophoudt en die van bibliotheken begint. De VOB moet een beleid voeren dat gericht is op (opnieuw) onderscheiden van de verantwoordelijkheden.
- De VOB hoort als landelijke vereniging geen gesprekken te voeren met ambtenaren en bestuurders van lagere overheden en ook niet aan tafel te zitten als toehoorder bij gesprekken van anderen met ambtenaren en bestuurders van lagere overheden, behalve als VOB-leden er zelf om vragen.
- Hoe de rol en positie van de VOB ook (zouden moeten) zijn, in de huidige situatie heeft de ledenvergadering het laatste woord. De VOB zal zodanig moeten opereren dat notities die worden ingebracht bij OCW, de Stuurgroep en het Procesbureau *duidelijk* gelegitimeerd zijn vanuit de ledenvergaderingen.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

1. Een uitspraak over een gewenste nieuwe rol en positie van de VOB die *voldoende draagvlak* zal hebben bij de VOB-leden is pas mogelijk als er een *breed gedragen visie* bestaat op de mate waarin het openbare bibliotheekwerk gedecentraliseerd dan wel gecentraliseerd zal moeten zijn.
2. Ook is een visie nodig op de rol van de overheden in relatie tot de eigen verantwoordelijkheid van het bibliotheekwerk.
3. Zolang er geen principiële veranderingen t.a.v. rol en positie van de VOB (kunnen) komen, zal het gezocht moeten worden in kleine verbeteringen.

Aanbevelingen

1. De VOB-leden - al dan niet in PDO-verband - ontwikkelen een visie op de mate waarin het openbare bibliotheekwerk gedecentraliseerd dan wel gecentraliseerd zal moeten zijn.
2. De VOB-leden dringen er bij de VOB op aan alle VOB-stukken die door de VOB bij OCW, Stuurgroep en/of Procesbureau worden ingebracht voor de ledenvergaderingen te agenderen als stuk waarover besluitvorming nodig is.

WK

Taken van VOB

In haar meerjarenplan 2007-2008 onderscheidt de VOB de volgende taken:

Stelseltaken (met structurele rijkssubsidie uit het cultuurnotabudget van OCW)

1. *(Inter)nationale vertegenwoordiging en promotie van de sector (inclusief platformfunctie)*
 - Internationaal: IFLA en EBLIDA
 - Nationaal: NBD/Biblion, OCLC/PICA, KvB, FOBIB, NVB
 - Draagvlakverbreding (public affairs en persbeleid)

2. *Educatie, informatie en reflectie (exposities, lezingen, studiedagen en publicaties)*
 - Opleidingsprogramma voor de branche
 - Leven Lang Leren
 - Multiculturaliteit
 - Handboek van de Samenleving (De G!DS)
 - Bibliotheekvernieuwing
 - Bibliotheken 2040
3. *Het inventariseren, waarden en ontsluiten van erfgoed*
 - Collectiebeleid
 - Zwaartepuntvorming
 - Leesbevordering
 - Kijk- en luisterbevordering
4. *Documentatie en archivering (archieff, bibliotheek, video- of mediatheek), met name de documentatiefunctie*
 - Kenniscentrum VOB
5. *Afstemming en coördinatie*
 - Kwaliteitszorg
 - Certificering
 - Integreeren bibliotheekwerk voor leesgehandicapten
 - Onderzoek, kennis en communicatie

Opdrachttaken (met tijdelijke project-subsidies van OCW, o.a. uit vernieuwings-gelden)

1. *Bibliotheek.nl*
 - Al@din
 - Schoolbieb
 - Zoek&Boek
 - Aquabrowser
 - Leesplein
 - Literatuurplein
 - Boekbalie
 - De G!ds

Branchetaken (met bijdragen vanuit de bibliotheekbranche)

1. *Doelmatige bedrijfsvoering*
 - Gezamenlijke inkoop
 - Financieel instrumentarium: brancheformule Rekeningschema, Model kostentoerekening, Bibliotheek Informatie Systeem en Benchmarking
2. *Marketing en communicatie*
 - Voorjaarscampagne (ledenwerving)
 - Najaarscampagne (ledenbehoud)
 - Marketingprogramma (aanbrengen

samenhang en structuur,
kennisontwikkeling en kennisdeling)

Doel VOB volgens de statuten

Artikel 2 van de *huidige VOB-statuten* (daterend uit 1998) formuleert het volgende:

1. De Vereniging stelt zich ten behoeve van een optimaal functioneren van het openbare bibliotheekwerk ten doel:
 - a. het in de maatschappij uitdragen van doel en wezen van het openbare bibliotheekwerk, met name door formulering van identiteit, doelen en functies van de openbare bibliotheek in de Nederlandse samenleving;
 - b. de collectieve belangen van de leden te behartigen ten overstaan van overheden en belangenbehartigende organisaties en instellingen betrokken bij de productie en distributie van boeken, dagbladen, tijdschriften, audiovisuele materialen en databestanden;
 - c. het initiëren en bevorderen van vernieuwingen in het openbare bibliotheekwerk, en het opvangen van signalen uit de samenleving en openbare bibliotheken ten behoeve van een innovatief beleid;
 - d. samenwerking respectievelijk integratie te stimuleren met andere organisaties en instellingen werkzaam op het terrein van het bibliotheek-, boeken- en informatiewezens in de ruimste zin;
 - e. contacten te onderhouden en benutten met organisaties en instellingen in maatschappelijke sectoren, waarvan de activiteiten raakvlakken vertonen met die als bedoeld sub d, zoals onderwijs, opvoeding, vorming, cultuur, omroep, informatievoorziening en leesbevordering;
 - f. de publieke belangstelling voor, en het gebruik van de openbare bibliotheek, het gedrukte woord en de nieuwe media voor informatieoverdracht te bevorderen door voorlichting en oefening;
 - g. de beroepsontwikkeling van het bibliotheekvak te stimuleren, door onder meer beïnvloeding van het aanbod van opleidingen en het aanbod van bijscholing

en door bij te dragen aan de uitoefening van de bibliotheekwetenschap;

- h. het uitvoeren van de landelijke taken ter bevordering van samenhang, kwaliteit, deskundigheid en pluriformiteit van het stelsel van openbare bibliotheekvoorzieningen, in afstemming met bibliotheekinstellingen op plaatselijk en provinciaal niveau.

2. Dit doel wordt nagestreefd op een wijze die de deelname van de verschillende levensbeschouwelijke en culturele groeperingen in de samenleving recht doet.

Voorstel statutenwijziging

In het voorstel tot statutenwijziging dat geagendeerd staat voor 14 december 2006 is het doel in artikel 2 als volgt geformuleerd:

1. De Vereniging stelt zich ten behoeve van een optimaal functioneren van het openbare bibliotheekwerk ten doel:

- a. het stimuleren van de publieke belangstelling voor de openbare bibliotheek, en het gebruik daarvan, en het initiëren en bevorderen van samenhang, kwaliteit en vernieuwingen in het openbare bibliotheekwerk, met name door formulering en handhaving van identiteit, doelen, functies en normen voor kwaliteit van de openbare bibliotheek in de Nederlandse samenleving;
- b. het behartigen van de collectieve belangen van de leden, in het bijzonder ten overstaan van overheden en toeleveranciers, waaronder belangbehartigende organisaties en instellingen die betrokken zijn bij de productie en distributie van gedrukte en andere media;
- c. het onderhouden en stimuleren van contacten en samenwerking met andere organisaties en instellingen die werkzaam zijn op het terrein van het bibliotheek-, boeken- en informatiewezen in de ruimste zin, of hiermee raakvlakken vertonen;
- d. het stimuleren van de beroepsontwikkeling van het bibliotheekvak, waaronder het bieden en verzorgen van opleidingen en bijscholing en het bevorderen van de (bibliotheek)wetenschap;

- e. het uitvoeren van de landelijke taken ter bevordering van samenhang, kwaliteit, deskundigheid, pluriformiteit en innovatief vermogen van het stelsel van openbare bibliotheekvoorzieningen, in afstemming met bibliotheekinstellingen op plaatselijk en provinciaal niveau.

2. Dit doel wordt nagestreefd op een wijze die de deelname van de verschillende levensbeschouwelijke en culturele groeperingen in de samenleving recht doet.

3. Om haar doelstelling te realiseren en de sub 1 onder a bedoelde kwaliteit te waarborgen kent de Vereniging slechts (gewone) leden die voldoen aan kwaliteitseisen die worden getoetst aan de hand van de door de ledenvergadering hiervoor vastgestelde normen en procedure, naar aanleiding waarvan aan de desbetreffende leden een certificaat is toegekend door de Stichting Certificering Openbare Bibliotheken, of haar rechtsopvolger.

Colofon

De Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk is een uitgave van de volgende 10 organisaties: Biblionet Groningen, Bibliotheekservice Fryslân, PBC Drenthe, Overijsselse Bibliotheekdienst, Biblioservice Gelderland, BiSC Utrecht, ProBiblio (PSO voor Noord- en Zuid-Holland), Zeeuwse Bibliotheek, Cubiss (v/h PBC Noord-Brabant) en Bibliotheekhuis Limburg.

De relatie tussen deze 10 organisaties en de redacteur is geregeld in een redactiestatuut.

Feiten en opinies

"Comment is free, but facts are sacred".

De feiten zijn de feiten. Die behoren zo correct mogelijk te worden weergegeven. Daar mag u mij op aanspreken.

Opinies, van wie dan ook, zijn maar opinies, maar wel beter naarmate ze meer op feiten steunen of althans niet met de bekende feiten in tegenspraak zijn.

Opinies mag u aanvechten. Graag zelfs. De bibliotheekvernieuwing verdient meer discussie in het openbaar.